

พระพุทธศาสนาในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

Buddhism in the Reign of the King Ashoka

พระมหาสิงขร ปรียติเมธี

Phramaha Singkhon Pariyattimethi

วัดวังโป่ง จังหวัดนครราชสีมา

Wat Wat Wangpong Nakhonratchasima Province

E-mail : Siharach.ccu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ สรุปว่า การครองราชย์และการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของพระเจ้าอโศกมหาราช ทำให้ชมพูทวีปเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ เมื่อพระองค์นับถือพระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนาของพระองค์แล้ว ประชาชนต่างหันมาศึกษาและนับถือพระพุทธศาสนาด้วยเป็นจำนวนมาก วิถีชีวิตและวัฒนธรรมได้รับการฟื้นฟูให้รุ่งเรือง และพระองค์เป็นประธานอุปถัมภ์ให้พระสงฆ์ทำสังคายนาครั้งที่ 3 จากนั้นจึงนิมนต์ให้พระสงฆ์ออกไปประกาศพระศาสนาในราชอาณาจักรต่างๆ ถึง 9 สาย

คำสำคัญ : พระพุทธศาสนา, พระเจ้าอโศกมหาราช

ABSTRACT

This article concludes that the enthronement and the patronage of Buddhism of King Ashoka the Great brought about a great change in Jambūḍīpa. When King Ashoka paid homage to Buddhism as his religion, a number of people had also turned to study and pay homage to Buddhism. The tradition and the culture had been flourished. He was, besides, the president of supporting the third general convocation of the Sangha, and invited the venerable monks to be separated into nine groups in order to announce the Dhamma in various kingdoms.

Keywords: Buddhism, King Ashoka

1. บทนำ

มีคำกล่าวจากผู้รู้กล่าวไว้ว่า “สายน้ำเปลี่ยนใจปลา กาลเวลาเปลี่ยนใจคน” หลายสิ่งหลายอย่างในโลกนี้ช่างมีอะไรที่ชวนให้เราได้คิดเพื่อค้นหาความหมาย แม้แต่คำที่ยกขึ้นมากล่าวในเบื้องต้นก็มีความหมายตามที่เรารปรารถนาอยากที่จะสื่อความหมายเรื่องที่เราต้องการ ที่กล่าวนี้ไม่ใช่อะไรมาก เพียงแต่ยกขึ้นมาสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์ทั้งที่เป็นบุคคล ภูมิภาค และอื่นๆ อีกมากมาย ในครั้งนี้ผู้เขียนมีความสนใจใคร่อยากศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับประวัติของบุคคลที่หลายคนไม่เคยลิ้มชื่อพระองค์เลย พระองค์เป็นใคร มาจากไหน ทำอะไร แล้วผลที่ทำเป็นอย่างไร ซึ่งล้วนเป็นข้อมูลที่นักศึกษาย่างยิ่ง และคงมีหลายๆ ท่านผู้รู้ได้เขียนไปบ้างแล้ว นั่นเป็นหลากหลายมุมมองที่สื่อไปในความหมายเดียวกัน บางรสชาติของเนื้อหาอาจจะมีรสชาติที่แตกต่างกัน เพราะเป็นความสามารถเฉพาะบุคคล เหมือนกับการได้เรียบเรียงเขียนประวัติพระพุทธเจ้าพระศาสดาของพระพุทธศาสนาเราก็เช่นเดียวกัน ผู้รู้หลายท่านต่างพูดเป็นเสียง

เดียวกันว่า “หากจะกล่าวถึงประวัติของบุคคลในโลกนี้ คงไม่มีประวัติของผู้ใดที่จะถูกนำมาเขียนมากที่สุดเท่ากับประวัติพระพุทธเจ้า” ข้อความเหล่านี้จริงเท็จแค่ไหนฝากท่านผู้รู้ ผู้ใคร่ต่อการศึกษาทั้งหลายได้นำไปขบคิดตามสติปัญญาสามารถของแต่ละท่านก็แล้วกัน ในการเขียนครั้งนี้ผู้เขียนมีความใคร่อยากจะนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่หลายท่านก็ให้ความสนใจไม่น้อย คือ พระราชประวัติของ “มหาราชแห่งอินเดีย” ที่ทุกท่านคุ้นชื่อกันโดยทั่วไป คือ “พระเจ้าอโศกมหาราช” พระองค์ผู้พลิกประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาที่แทบจะไม่ได้รับการทำนุบำรุงให้เจริญรุ่งเรืองตั้งในยุคพุทธกาล หากจะเปรียบเทียบไปแล้ว พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงเปรียบได้กับตาข่ายชาวที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน (พระพุทธศาสนา เปรียบเสมือน ตาข่าย ส่วนพระเจ้าอโศกมหาราชเปรียบเสมือนตาข่าย) เพราะทั้งสองอย่างที่กล่าวมาล้วนแต่ทั้งกันไม่ได้ พระองค์ทรงทำหน้าที่ขององค์เอกศาสนูปถัมภกที่ดีเยี่ยม ทรงเป็นมหาราชที่เป็นพุทธบริษัทที่มองกาลไกล ทำให้พระพุทธศาสนาแผ่ขยายไปในหลายๆ ประเทศในยุคปัจจุบัน หากว่าเราย้อนเวลากลับไปในยุคหลังพุทธปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อประมาณ พ.ศ. 200-300 แสงแห่งพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ได้ถูกเปิดเผยขึ้นอย่างรุ่งเรืองอีกครั้ง ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองตามลำดับ ประชาชนชาวชมพูทวีป ปัจจุบันเรารู้จักกันว่าเป็น ประเทศอินเดีย ต่างพากันยอมรับ และปฏิบัติตามพระองค์ในฐานะอุบาสก อุบาสิกา ที่เป็นกำลังสำคัญในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ขณะนั้นมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองปาฏลิบุตร ซึ่งปัจจุบันนี้เรารู้จักกันในชื่อ เมืองปัตนะ เป็นเมืองหลวงของรัฐพิหาร ซึ่งเปลี่ยนมาจากคำว่า วิหาร นั่นเอง การที่เราได้เกิดเป็นพุทธศาสนิกชนยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำใจ ก็สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาประวัติของบุคคลที่ให้คุณประโยชน์ในพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์สมกับที่เรียกตัวเองว่าชาวพุทธ เพราะแม้แต่พระเจ้าอโศกมหาราชที่ไม่ได้ทรงนับถือพระพุทธศาสนามาก่อน แต่มีอะไรที่เป็นสิ่งดลพระทัยให้พระองค์ทรงวิเคราะห์ว่า พระพุทธศาสนานั้น เป็นยอดแห่งศาสนาในยุคหนึ่ง ซึ่งพระองค์ยังไม่เคยได้สัมผัสในศาสนาเดิมที่พระองค์ทรงให้การอุปถัมภ์อยู่ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตของพระองค์ นั่นแหละคือสิ่งที่ผู้เขียนปรารถนาแนะนำเสนอเพื่อท่านผู้สนใจได้อ่าน ตามที่ผู้เขียนจะพืงนำมาบรรยายถ่ายทอดออกจากการค้นคว้า ความรู้ และประสบการณ์ในมุมมองของผู้รู้ และผู้เขียนเอง เพื่อเป็นจุดมมมมมมมมให้เกิดความกระตือรือร้นในการส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เพื่อรักษาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา และเป็นแบบอย่างที่ดี ดังที่พระเจ้าอโศกทรงทำไว้ให้ดูเป็นแบบอย่างแล้วเมื่อกว่าพันปีที่ผ่านมา

2. กำเนิดราชวงศ์เมารยะหรือโมริยะ

ราชวงศ์เมารยะ (ในภาษาสันสกฤต) หรือ โมริยะ (ในภาษาบาลี) เป็นราชวงศ์ที่มีระบบการปกครองแบบตนเอง เปลี่ยนแปลงการปกครองจากราชวงศ์เดิมคือ ราชวงศ์นันทะ ในแคว้นมคธ ซึ่งมีผู้นำทำการ ล้มล้างราชวงศ์เดิม คือ พระเจ้าจันทรคุปต์ ภายหลังจากการสงครามที่ได้รับชัยชนะจากการช่วงชิงโอกาสในครั้งที่กองทัพพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ได้ก่อกองทัพกลับ เมื่อครั้งที่กรีกเรืองอำนาจ พระเจ้าจันทรคุปต์ทรงได้รับกำลังหนุนจากผู้ที่เข้าร่วมการสงครามในครั้งนั้น พระองค์ทรงทำการรวบรวมหัวเมืองต่างๆ ที่มีกำลังอ่อนแอทางการปกครองให้อยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ ที่นอกเหนือจากการปกครองของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช พระองค์ได้ทรงแผ่ขยายอาณาจักรจากตอนกลาง ไปจนถึงทิศตะวันตกของอินเดียได้อย่างรวดเร็ว ทำให้พระเกียรติศัพท์ของพระองค์เกรียงไกลกว่าบรรดาราชวงศ์อื่นๆ ในสมัยนั้น หลังเสร็จสิ้นสงคราม พระองค์ทรงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินครองแคว้นมคธ พระองค์จึงได้สถาปนาราชวงศ์ของพระองค์เป็นราชวงศ์โมริยะ ซึ่งพระองค์เป็นจอมจักรพรรดิพระองค์แรก ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 222 หรือ 321 ปีก่อนคริสต์ศักราช แผ่นดินที่พระองค์ทรงปกครองนั้นกว้างใหญ่ไพศาล หากนับแต่ลุ่มแม่น้ำคงคา ซึ่งปัจจุบันรวมอยู่ในรัฐทั้งสี่ คือรัฐอูตรประเทศ, รัฐพิหาร, รัฐจาซันท์, รัฐเวสเบงกอล และ

นอกจากรัฐที่กล่าวมานั้น อาณาจักรของราชวงศ์โมริยะยังได้แผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวางจากจุดศูนย์กลางคือเมืองปาฏลีบุตร (ปัจจุบันคือ เมืองปัตตะนะ เมืองหลวงรัฐพิหาร) แผ่ไปรอบทิศ จากเหนือจรดใต้ จากตะวันออกจรดตะวันตก ในปัจจุบันนี้คือแถบประเทศบังคลาเทศ ประเทศปากีสถาน ประเทศอัฟกานิสถาน เป็นต้น ยิ่งในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช การแผ่ขยายของแผ่นดินยิ่งมีมากขึ้นจากความมั่งคั่งในการชาลยธรรมสงครามของพระองค์ก่อนที่จะทรงเปลี่ยนมาเป็นพุทธศาสนิกชน ต่อเมื่อหลังรัชสมัยของพระองค์แล้ว อาณาจักรโมริยะก็เริ่มถึงยุคเสื่อมถอย และล่มสลายลงในที่สุดเมื่อปี พุทธศักราช 358 (185 ปีก่อนคริสต์ศักราช) เนื่องจากกษัตริย์องค์สุดท้ายทรงถูกพวกพราหมณ์ตระกูลศุงคะทำรัฐประหาร และปลงพระชนม์ แล้วได้สถาปนาราชวงศ์ศุงคะขึ้นแทนที่ราชวงศ์โมริยะเป็นต้นมา

ลำดับวงศ์กษัตริย์ในราชวงศ์โมริยะ ถูกกล่าวถึงประวัติศาสตร์ที่มีการสืบราชสันตติวงศ์ต่อมาถึง 13 รัชกาล ตามพงศาวดารของอินเดีย โดย (Ancient India. 2007: 95) ดังนี้

1. พระเจ้าจันทรคุปต์ โมริยะ (Chandragupta Maurya)
2. พระเจ้าพินทุसार (Bindusara)
3. พระเจ้าอโศกมหาราช (Ashoka)
4. พระเจ้ากุนาละ (Kunala)
5. พระเจ้าพันธุपालิต (Bandhupalita)
6. พระเจ้าอินทपालิต (Indrapalita)
7. พระเจ้าธะโสณะ (Dasona)
8. พระเจ้าทศรถ (Dashratha)
9. พระเจ้าสัมปติ (Samprati)
10. พระเจ้าชาลิสุชะ (Shalishuka)
11. พระเจ้าเทวารมัน (Devavarman)
12. พระเจ้าสทวัน (Satadhanvan)
13. พระเจ้าปริหรัฐ (Brihadratha)

3. พระราชประวัติพระเจ้าอโศกมหาราช

หลายครั้งที่เหลือบมองเห็นหนังสือที่หลากหลายนวมองงานเขียนที่กล่าวถึงพระราชประวัติของพระเจ้าอโศกมหาราช ที่นับว่ามีมากหลายผู้เขียนเกิดความสนใจมาก ถึงแม้ว่าบางครั้งไม่ค่อยมีจังหวะในการศึกษา และรวบรวม พลังคิดไปหลายๆ ประการว่า หากไม่มีพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์นี้ ความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาก็คงเลื่อนหายไปจากผู้คน พุทธสถานหลายแห่งถูกทอดทิ้งเป็นระยะเวลาที่ยาวนานหลังจากยุคสมัยของพระองค์แล้ว กว่าที่ท่านนายพลของรัฐบาลอังกฤษ คือ เซอร์อเล็กซานเดอร์ คันทิงแฮม นักโบราณคดีชาวอังกฤษ ที่ได้นำพาทีมงานออกสำรวจพุทธสถาน ทำให้พระพุทธศาสนาได้รับการเผยแผ่แห่งความเจริญรุ่งเรืองในอดีตมากมาย ที่ชาวพุทธชมพูทวีป โดยเฉพาะชาวอินเดียนั้น ที่ได้พากันรักษา ส่งเสริม และสร้างวัดวาอารามจำนวนมากๆ ตามแบบอย่างพุทธศาสนิกชนอย่างพระเจ้าอโศกมหาราช ด้วยเหตุนี้แหละที่เป็นไฟจุดประกายฝันให้ผู้เขียนอยากรวบรวมพระราชประวัติ และผลงานการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพระองค์ ซึ่งผู้เขียนจะนำพระราชประวัติบทบาทชีวิตแรกเกิดจนถึงการครองราชย์ ซึ่งมีการพลิกผันทางการปกครอง ทำให้หลายๆ สิ่งที่พระองค์ไม่ทรงอยากกระทำ อยากกลับไปแก้ไขอดีต เพราะเห็นว่าเป็นบาปมาก แต่นั่นก็เป็นเพียงแค่การรำลึกถึงสิ่งเก่าๆ ที่กลับไปแก้ไขไม่ได้ หากจะว่าไปแล้ว ณ พระราชวังเมืองปาฏลีบุตร ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นมคธในสมัยราชวงศ์โมริยะ พระนางธรรมาเทวี หรือ พระนางศิริธรรมเมหีสได้ให้ประสูติเจ้าชายองค์พระองค์หนึ่ง ที่เป็นหน่อเนื้อเชื้อกษัตริย์ของพระเจ้าพินทุसार ทรงเป็นพระราชโอรส

องค์หนึ่งในจำนวน 101 พระองค์ของพระเจ้าปิตุสสาร ยามที่พระองค์ประสูติ ซึ่งใน (Phramaha Thongsuk. 1998 : 29) กล่าวถึงคำที่พระมารดาของพระองค์ทรงตรัสออกมาว่า “ข้าพเจ้าเป็นผู้ไม่มีความเศร้าโศกแล้ว” (Now I am without sorrow [Asoka]). และพระองค์ก็ไม่ได้ทำให้พระมารดาทรงเจ็บปวดแต่ประการใด พระองค์จึงได้รับการขนานพระนามว่า “อโศก” ที่มีความหมายว่า “ผู้ยังความไม่มีความโศกเศร้า” เจ้าชายอโศกทรงได้รับการดูแลอย่างดีจากพระมารดา และพระพี่เลี้ยง พระองค์ทรงมีพระอนุชาร่วมพระมารดาเดียวกัน คือ เจ้าชายติสสะ ต่อมาได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา และร่วมอยู่ในการทำสังคายนาครั้งที่ 3 ด้วย ชีวิตของพระองค์เต็มไปด้วยความสุขสะดวกสบาย แม้ชีวิตจะเต็มไปด้วยความสุข แต่อีกมุมหนึ่งของชีวิตพระองค์กลับไม่ค่อยได้รับการเหลียวแลจากพระราชบิดาสักเท่าไร ซึ่งแตกต่างกับพระราชกุมารพระองค์อื่น เหตุหนึ่งที่ถูกกล่าวขานกันว่า ยามเมื่อแรกประสูตินั้น พระเจ้าปิตุสสารทรงเห็นพระราชโอรสมีผิวหนังที่หยาบกร้าน ไม่มีความเป็นสง่าราศีแห่งมกุฎราชกุมารเลย จึงไม่เป็นที่ต้องพระทัยในฐานะลูกพระมหากษัตริย์อย่างพระองค์เท่าไรนัก เมื่อเจ้าชายอโศกเจริญวัยจนเป็นหนุ่มฉกรรจ์ ทรงได้รับการศึกษา และเรียนรู้วิชาการสงครามการปกครองตามที่ลูกกษัตริย์จะพึงเรียนในสมัยนั้น เมื่อถึงคราวสงคราม พระองค์ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพไปปราบปรามจนได้รับชัยชนะ และยังถูกให้ไปปกครองดูแลเมืองอุชเชนี และเมืองเวทิสตา ต่างกันกับบรรดาพระอนุชาทั้งหลายต่างก็ได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งที่ดี และมีความสุขอยู่ในพระราชวัง ซึ่งสิทธิ์เหล่านั้นควรที่จะเป็นตำแหน่งของพระองค์ ในฐานะที่ทรงเป็นโอรสพระองค์ใหญ่ แต่ทั้งนี้ พระองค์ทรงมีพระเชษฐาต่างพระมารดาอีกพระองค์หนึ่ง คือ เจ้าชายสุสิมะ หรือ สุมนะ และพระเจ้าปิตุสสารก็ทรงเชิดชูในเจ้าชายสุสิมะมากกว่าเจ้าชายอโศก กาลเมื่อล่วงวัยมาพระเจ้าปิตุสสารทรงชราภาพ และสวรรคตในปีพุทธศักราช 219 ในพระราชประวัติของพระเจ้าอโศกมหาราช ถูกกล่าวไว้อย่างมากมายเกี่ยวกับการขึ้นครองราชย์ เนื่องจากเจ้าชายสุสิมะ ก็เป็นผู้หนึ่งที่สมควรได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินต่อจากพระบิดา พระองค์ได้ทำการรัฐประหารเช่นฆ่าพระอนุชาของพระองค์เกือบทุกพระองค์ กล่าวกันว่า ทรงประหารพี่น้องต่างพระมารดาถึง 99 พระองค์ ทรงเหลือไว้แต่เจ้าชายติสสะ ที่เป็นพระอนุชาที่ประสูติแต่พระมารดาเดียวกัน พระองค์ทรงยึดราชบัลลังก์สำเร็จในเมื่อปีพุทธศักราช 270 แล้วหลังจากนั้น 4 ปี จึงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ครองแคว้นมคธต่อจากพระบิดา เป็นรัชกาลที่ 3 แห่งราชวงศ์โมริยะ มีเมืองปาฏลิบุตรเป็นราชธานี เมื่อปีพุทธศักราช 274 ในช่วงที่พระองค์เสวยราชสมบัติครองบัลลังก์ใหม่ๆ พระองค์ยังมีพระทัยที่ร้อนแรง โมโหง่าย คนทั้งหลายพากันหวาดกลัว จึงกล่าวถึงกิตติศัพท์ของพระองค์ว่า “พระเจ้าจันทรโศกราช” คือ “พระเจ้าอโศกผู้ดุร้าย” ส่วนชีวิตครอบครัวพระองค์ทรงอภิเษกกับบรรดาพระธิดา และหญิงสาวจากหลายตระกูล ที่เป็นที่รู้จักมากคือ พระนางมเหสีสุนทรีย์ ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ถูกล่ามถึงคราวที่นายาพิฆนตมโคไปรตที่โค่นต้นพระศรีมหาโพธิ์จนเหี่ยวเฉาและตายลงในที่สุด และอีกพระองค์หนึ่งคือ พระนางเวทิสตาเทวี ซึ่งเป็นลูกสาวเศรษฐีของเมืองเวทิสตา พระองค์ทรงมีพระราชโอรส และพระราชธิดาร่วมกันสองพระองค์ด้วยกัน ซึ่งต่อมาเป็นกำลังสำคัญที่เดียวในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา ออกไปสู่นานาชาติอารยประเทศ นั่นก็คือ พระมหินทเถระ และพระนางสังฆมิตตาเถรี จากมุมมองพระราชประวัติส่วนพระองค์ เราก็ควรที่จะได้รู้ประวัติการเปลี่ยนแปลงชีวิตของพระองค์ด้วยเพื่อเป็นอุทาหรณ์สอนใจคนรุ่นหลังที่ลุ่มหลงในอำนาจจะได้มองเห็นพิษภัยจากการเบียดเบียนที่จะหวนกลับไปแก้ไขอดีตนั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้อย่างแน่นอน นอกเสียจากการแก้ไขที่ตัวเอง ทำตัวให้ดีมีประโยชน์ต่อบ้านเมือง และคนรอบข้างให้มีความสุข จนคนทั้งหลายลืมชื่อไม่ลง

4. ประวัติศาสตร์การนับถือพระพุทธศาสนาของพระเจ้าอโศกมหาราช

หลังจากการขึ้นครองราชย์ พระเจ้าอโศกทรงเป็นมหาราชที่ไม่ทรงยำเกรงในผู้ใด ทรงประสงค์จะทำการสิ่งใดที่เป็นพระประสงค์ พระองค์จะทรงทำทันที การสงครามทั้งหลายที่พระองค์ประสงค์จะได้มาไว้ใน

ครอบครองก็ทรงเตรียมการวางแผนและยกทัพไปตีเอาให้จงได้ พระองค์จึงได้รับสมญานามว่า “**จันทาโคก**” ซึ่งก็หมายถึง “**พระเจ้าอโศกผู้ดุร้าย**” เป็นที่เกรงกลัวของบรรดาเด็กๆ จนถึงบรรดานักรบตามหัวเมืองอื่นๆ อีกด้วย ดังที่กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้นนี้

เหตุการณ์ผันแปรเมื่อพระองค์ต้องการที่จะยึดพื้นที่ทางตอนใต้อินเดีย ซึ่งมีผลต่อเนื่องมาจากรัชกาล พระบิดา พระองค์ทรงยกกองทัพที่มีกำลังมากลงไปประชิดพื้นที่ที่เราจะรู้จักกันในปัจจุบันว่า “**กาลิงคะ**” ด้วยความทะยานอยากในมหาอำนาจสร้างความมิดบอดให้กับพระองค์ เมื่อประมาณปีพุทธศักราช 282 หลังจากที่พระองค์ทรงครองราชย์ได้ 9 ปี พระองค์ทรงยกกองทัพไปพิชิตเมืองกาลิงคะ ทรงทำการสงครามกับ กองทหาร และกองกำลังชาวบ้านที่ออกมาต่อสู้กับกองทัพของพระองค์ ผลแห่งชัยชนะครั้งนั้นทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนเรือนแสน ซึ่งใน (Vincent, A. S. 1992 : 18) ได้กล่าวถึงเหตุการณ์สงครามในเมืองกาลิงคะว่า จำนวนคนที่ถูกฆ่าเสียออกมาจากพื้นที่การทำสงครามนั้นมีทั้งสิ้นกว่าหนึ่งแสนห้าหมื่นคน ในจำนวนนั้นราวหนึ่งแสนเสียชีวิตแล้ว ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนั้นไม่ได้สร้างความมั่งคั่ง หรือยินดีในความสำราญ พระองค์กลับเห็นว่าเป็นการสูญเสียที่แก้ไขไม่ได้ ทำให้พระองค์ทรงได้รับความเจ็บปวดบิตันทางจิตใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อพระองค์เสด็จกลับจากการสงครามวันหนึ่งขณะที่พระองค์ประทับทอดพระเนตรอยู่บนสีหบัญชร พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นบรรดาพราหมณ์กำลังขับเขี้ยวอาหารที่พระองค์ทรงถวายให้ เห็นอากัปภิกขยาของบรรดาพราหมณ์เหล่านั้น ทรงดำริว่าบรรดานักบวชเหล่านั้นไม่ได้มีอาหารสำรวม และไม่ได้รับการฝึกมารยาทแบบอย่างดีในฐานะนักบวช ซึ่งครั้งนั้นพระองค์ก็ทรงเห็นสามเณรในพระพุทธรูปหนึ่งซึ่งกำลังเดินบิณฑบาตผ่านหน้าพระราชวัง พระองค์ทรงเห็นอากัปภิกขยาของสามเณรเดินรับอาหารอย่างสำรวม สมกับเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกมารยาทมาดีแล้วอย่างดี ทรงเกิดความประหลาด และรู้สึกสนใจในสมณรูปนี้ จึงให้อำมาตย์ลงไปนิมนต์สามเณรรูปนั้นเข้ามา สามเณรรูปนั้นต่อมาจะรู้จักกันในนาม “**สามเณรนิโครธ**” ซึ่งสามเณรได้รับอาหารบิณฑบาตจากพระเจ้าอโศก และได้สนทนาธรรมตามสมควร ยังความปิติคิดเลื่อมใสในพระพุทธรูปของพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อสามเณรเห็นอุปนิสัยของการเลื่อมใสของพระเจ้าอโศกแล้วในวันถัดมา จึงได้แสดงธรรมในหมวดที่เราจะรู้จักกันดีว่า “**หมวด อปปมาทวรรค**” หมวดที่กล่าวถึงความไม่ประมาทของมนุษย์ มีใจความเป็นภาษาบาลีว่า **อปปมาโท อมตํ ปทํ ความไม่ประมาท เป็นทางไม่ตาย ปมาโท มจฺจุโน ปทํ ความประมาท เป็นทางแห่งความตาย** ยังความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พระราชอาโศกยิ่งขึ้น พระองค์จึงได้ทูลนิมนต์ให้พระสงฆ์ในพระพุทธรูปมารับอาหารบิณฑบาตที่พระองค์ถวายเป็นประจำจาก 8 รูป เป็น 32 รูป และ 60 รูป และก็มากขึ้นตามลำดับในแต่ละวัน จนเมื่อพระองค์ได้ยอมรับแสดงตนเป็นพุทธมามกะแล้ว พระองค์ได้ตั้งนิตยภัตรถวายพระภิกษุในพระพุทธรูป และให้ตัดนิตยภัตรของบรรดานักบวชพราหมณ์เหล่านั้น พระองค์สมทานศีล ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของพุทธศาสนิกชนที่ดี ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

5. พระราชกิจของพระเจ้าอโศกมหาราช

เหตุการณ์หลายอย่างได้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของพระเจ้าอโศก จากการที่พระองค์ได้เป็นมหาราชทางการปกครองด้วยสงครามวิชัย ก่อให้เกิดความยำเกรงในพระราชอำนาจที่พระองค์ทรงกระทำได้ แต่หลังจากทรงเปลี่ยนพระทัยมารับนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งแล้ว พระองค์ทรงใช้ธรรมวิชัยในการทำงานการปกครองจึงทรงได้รับความชื่นชมยกย่องจากผู้ใต้บัญชา และปวงประชาชน ในที่นี้ขอแยกกระบวนกรปกครองที่พระองค์ได้ปฏิบัติหลังจากทรงเป็นธรรมราชาในดวงใจประชาชนแล้ว ดังนี้

5.1 การปกครอง ระบบงานการปกครองของพระองค์ที่มาจากความเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงทศพิธราชธรรม ทรงปกครองไพร่ฟ้าด้วยธรรม และจากการที่พระองค์ทรงปฏิบัติพระองค์ให้เป็นศาสนิกที่ดีใน

พระพุทธศาสนา การปกครองหลายอย่างทำให้เกิดความใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น ซึ่งผู้เขียนขอแยกย่อยเป็นข้อเล็กๆ ที่เราสามารถเห็นเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างได้ดังต่อไปนี้

1. ทรงเป็นนักปกครองที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการปกครองในแผ่นดินของพระองค์
2. ทรงเป็นแบบอย่างกษัตริย์ที่ทรงธรรม ทรงทศพิศราชธรรม ทำให้กษัตริย์หัวเมืองอื่นๆ ยกย่องและไม่คิดแข็งกระด้างต่อการปกครองของพระองค์
3. ทรงปกครองด้วยหลักธรรมวิชัย คือการชนะด้วยธรรม ไม่ทรงใช้หลักสงครามวิชัย คือการก่อสงคราม ที่ทำให้เกิดแต่ความสูญเสียเหมือนก่อนหน้านั้น
4. ทรงใช้หลักธรรมในการรักษาพระราชอำนาจของพระองค์ไว้ด้วยการไม่ใช้ความรุนแรง
5. ทรงยึดเอาหลักประโยชน์สุขของประชาชนเป็นหลัก ไม่ทรงบีบบังคับให้ทำตามพระราชหฤทัยของพระองค์
6. ทรงส่งเสริมสาธารณูปการ และสงเคราะห์ไพร่ฟ้าประชาชนอย่างเสมอภาค
7. ทรงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ทางด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมอย่างกว้างขวางในแผ่นดินของพระองค์ และแผ่นดินข้างเคียง

8. ทรงส่งเสริมให้มีความเคารพในสิทธิสตรี และเคารพผู้ใหญ่ในสังคม
9. ทรงบริจาคตริพย์ในการก่อสร้าง ให้ความช่วยเหลือประชาชนสม่ำเสมอ

ข้อวัตรปฏิบัติในการปกครองของพระองค์ดังที่กล่าวมาทั้งหมดคงทำให้หลายท่านได้มองเห็นภาพของมหาราชนักปกครองที่ครองเมือง ครองใจคนทั่วทั้งชมพูทวีปในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี จึงเป็นแบบอย่างของการปกครองมีก่อให้เกิดมีมาในภายหลังในนานาอารยประเทศในยุคปัจจุบันด้วย

5.2 การลงโทษแก่ผู้กระทำผิด แม้ว่าเราจะมองว่าพระเจ้าอโศกมหาราชที่ทรงเป็นนักปกครองที่ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่งในชมพูทวีปที่ผ่านมา พระองค์ทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่างในฐานะของพุทธบริษัทพระองค์หนึ่งของพระพุทธศาสนา แต่ในทางการปกครองแล้วพระองค์ก็ได้ย่อหย่อนในการเพิกเฉยต่อการปกครองจนทำให้หลายฝ่ายไม่เคารพยำเกรงผู้เขียนเคยได้ยินคำกล่าวที่ว่า “การที่คนเราเคารพยำเกรงในบุคคลที่มีอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นผู้บังคับบัญชา หรือผู้มีอิทธิพลกับเราที่ไม่มีคุณธรรม เราก็จะมีความยำเกรงก็แต่เวลาที่ท่านนั้นมีอำนาจอยู่ในเวลานั้น ต่อเมื่ออำนาจหลุดลอยออกไปจากมือเขาแล้ว คนเหล่านั้นย่อมไร้คนที่ยำเกรง และไร้ความเคารพ แต่กับคนที่มีคุณธรรมที่ติงาม ปกครองด้วยอำนาจแห่งธรรมย่อมยังความยำเกรงทั้งต่อหน้าและหลัง แม้ล้มหายตายจากไปแล้ว ผู้คนก็จะระลึกถึง และยำเกรงในความดีนั้น” พระเจ้าอโศก ยามที่พระองค์จะต้องตัดสินคดีความผิดในแต่ละครั้งพระองค์จะทรงคำนึงถึงหลักธรรมที่จะนำมาลงโทษกับผู้ทำผิดแบบสมควรแก่โทษนั้นๆ ซึ่งพอจะเห็นได้จากการปกครองของพระองค์ว่าหากโทษใดไม่หนักหนาถึงกับต้องประหารชีวิตพระองค์จะประทานโอกาสให้ประพฤติตัวเป็นคนดีในสังคมอีกครั้ง มีการปรับสินไหมกับตามธรรมเนียมแล้วแต่กรณี ทรงลงโทษผู้ที่กระทำผิดในพระพุทธศาสนาอาทิเช่นการอาฆาตทำร้ายพระสงฆ์ หรือทำคณะสงฆ์ให้แตกแยกกัน พระองค์ก็จะดำเนินคดีด้วยการไต่สวนเมื่อทราบความว่ามีความผิดจริงก็จะประทานผ้าขาวให้นุ่งขาวห่มขาว และหากเป็นชายก็ให้โกนผมแล้วนุ่งขาวห่มขาวออกไปปฏิบัติธรรมรักษาศีลไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุ หรือว่าคฤหัสถ์ก็ตามที่กระทำผิด แล้วกำชับอย่าให้ทำผิดอีก ตัวอย่างการลงโทษแบบนี้พอให้เห็นได้ในครั้งที่พระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะที่เคร่งครัดด้วยธรรม ทำให้แผ่นดินและพระพุทธศาสนา ที่พระองค์ปกครอง และเลื่อมใสนั้นได้รับการพัฒนา และมีความสงบสุขตลอดรัชสมัยของพระองค์เลยทีเดียว

6. พระราชศาสนกิจของพระเจ้าอโศกมหาราช

6.1 การสร้างวิหาร (วัด) หลังจากครองราชย์แล้วได้ 4 ปี พระองค์เป็นพุทธมามกะที่มากไปด้วยความศรัทธา พระองค์เห็นความสำคัญในการสร้างเสนาสนะที่พักอาศัยของบรรดานักพรตนักบวช และยังพระองค์ทรงเป็นองค์พุทธศาสนูปถัมภกด้วยแล้ว พระองค์สั่งให้จัดสร้างวัด ซึ่งสมัยนั้นเรียกว่า “วิหาร” ขึ้นทั้งในเมืองหลวงปาฏลิบุตร คือ วัดโศการาม และตามรอบนอกหัวเมืองต่างๆ ด้วย ทั้งสละพระราชทรัพย์ของพระองค์ในการจัดสร้าง และเชิญชวนประชาชนร่วมในการสร้างวัดวาอารามถวายพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ร่วมกับพระองค์ด้วย ซึ่งรู้กันว่า พระองค์ได้ทรงให้สร้างวัดมีจำนวนทั้งสิ้นกว่า 84,000 วัด ซึ่งเป็นพระประสงค์ที่จะให้มีวัดเทียบเท่าหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่มีจำนวน 84,000 พระธรรมชั้นนั้นเอง

6.2 การจาริกแสวงบุญ เมื่อพระองค์ครองราชย์ได้ 10 ปี พระองค์ได้เสด็จจาริกไปที่ต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ประทับตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ทรงทำการสักการะต้นพระศรีมหาโพธิ์ด้วยความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์อย่างยิ่ง หลังจากนั้นในปีที่ 20 แห่งการครองราชย์ พระองค์ได้เสด็จออกจาริกตามพุทธสถานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยมีพระเถระเจ้าชื่อพระโมคคัลลีบุตรติสสะเถระ ซึ่งเป็นพระอาจารย์ของพระองค์เป็นผู้นำพาและชี้จุดต่างๆ ให้พระเจ้าอโศกทรงทราบเรื่องราว และหลักธรรมนั้นๆ การออกจาริกแสวงบุญนั้นเป็นแบบแผนที่ชาวพุทธจากทั่วทุกมุมโลกต่างก็เดินทางมาสักการะตามพุทธด้าร์สักก่อนการปรินิพพานของพระผู้มีพระภาคเจ้าตามที่เราทราบกันแล้วอย่างดี และเป็นการเดินตามรอยพระบาทของพระเจ้าอโศกมหาราช ที่ทรงเป็นแบบอย่างของชาวพุทธในการส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วย

6.3 การรวบรวมพระบรมสารีริกธาตุ หลังจากที่โทณพราหมณ์ได้ทำการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุที่เมืองกุสินาราให้แก่บรรดหัวเมืองต่างๆ ทั้ง 8 เมืองแล้ว อาทิเช่น เมืองราชคฤห์ เมืองพาราณสี เมืองกบิลพัสดุ์ เมืองกุสินารา เป็นต้น ต่างก็นำไปทำการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้นในสถูปให้เป็นที่พักการะของชาวเมืองนั้นๆ ต่อเมื่อยุคสมัยเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ยามที่พระเจ้าแผ่นดินเป็นพุทธศาสนิกพระพุทศาสนา ก็ได้รับการดูแลอย่างดี ยามที่กษัตริย์ต่างศาสนาปกครองพระพุทศาสนา ก็เกิดปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่ เพราะไม่ได้รับการเหลียวแลอย่างดีจากผู้นำแผ่นดิน ยามที่พระพุทศาสนาถูกทอดทิ้งจะด้วยเหตุแห่งการเมืองหรือความจงใจจะเลยก็แล้วแต่ พระบรมสารีริกธาตุก็ได้รับผลกระทบจากการที่ขาดคนสนใจ ค่านิยมเปลี่ยนไป พระเจดีย์หลายแห่งพังทลายจากภัยธรรมชาติ หรือไม่ก็ภัยจากผู้คน เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราช มีพระราชอำนาจเต็มในแคว้นมคธ พระองค์ทรงให้มีการรวบรวมพระบรมสารีริกธาตุขึ้นอีกครั้งจากหัวเมืองต่างๆ ที่เคยมีการบรรจุไว้ แล้วทรงทำการสักการะ และสั่งให้ก่อสร้างพระสถูปขึ้นใหม่เพื่อยกย่องบูชาพระบรมสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้า และยังมีแจกจ่ายไปตามหัวเมืองต่างๆ ให้ทำการก่อสร้างพระสถูปบรรจุไว้บูชาเช่นเดียวกันด้วย

6.4 การสร้างสถูป (พระมหาเจดีย์) และเสาศิลา พระเจ้าอโศกมหาราชทรงให้ความสำคัญในการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ด้วยมีความเชื่อและเลื่อมใสว่าการได้สร้างพระสถูปหรือเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุถวายพระพุทเจ้านั้นเป็นยอดแห่งมหากุศล พระสถูปเจดีย์ที่พระองค์ทรงสั่งให้สร้างนั้นตามประวัติศาสตร์กล่าวไว้หลายเมืองด้วยกัน อาทิ ลุมพินี ที่ประสูติ พุทธคยา สถานที่ตรัสรู้ สารนาถ สถานที่ทรงแสดงธรรมครั้งแรก กุสินารา ที่ปรินิพพาน และยังมีเมืองต่างๆ เช่น เมืองโกสัมพี เมืองสาญจี เมืองเกตเรียว เมืองเวศาลี เมืองตักกศิลา เมืองจำปา เมืองสาวตถิ เป็นต้น ซึ่งสถูปแต่ละเมืองบ้างก็ยังคงหลงเหลือซากปรักหักพังให้เห็น บ้างก็ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพภูมิประเทศ และแต่ละสถานที่พระองค์ยังทรงสั่งให้สร้างเสาศิลาซึ่งมีรูปสัตว์ อาทิ ช้าง ม้า วัว สิงห์โต ไวบนยอดเสา ในแต่ละพื้นที่ด้วยกัน เพื่อยืนยันว่า สถานที่เหล่านั้นเป็นสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทเจ้า และพระพุทศาสนาในแผ่นดินของพระองค์

7. บทสรุป

ตลอดระยะเวลาแห่งการครองราชย์ของพระองค์ และการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ทำให้ชมพูทวีปเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ เมื่อพระองค์นับถือพระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนาของพระองค์ ปวงประชาต่างหันมาศึกษา และนับถือพระพุทธศาสนาด้วยเป็นจำนวนมาก วิถีชีวิต และวัฒนธรรมได้รับการฟื้นฟูให้รุ่งเรืองขึ้นอีกครั้ง พระองค์ยังได้เป็นประธานอุปถัมภ์ให้พระสงฆ์ทำสังคายนาครั้งที่ 3 จนแล้วเสร็จ จากนั้นจึงนิมนต์ให้พระสงฆ์ได้ออกไปประกาศพระศาสนาในราชอาณาจักรต่างๆ ถึง 9 สายด้วยกัน จนหลายประเทศหันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก หนึ่งในนั้นคือ ประเทศไทยของเรา จนเมื่อปลายราชวงศ์ของพระองค์พระพุทธศาสนาที่เคยตั้งมั่นก็เริ่มเข้าสู่ยุคแห่งความเสื่อมอีกครั้ง จนพระพุทธศาสนาจมสูญหายอยู่ใต้พื้นดินอินเดียแห่งนี้มานานกว่าพันปี ต่อเมื่อนายพล อเล็กซานเดอร์ ค้านิ่งแฮม นำพาคณะนักโบราณคดีเข้ามาขุดค้นพุทธสถาน จึงทำให้พระพุทธศาสนากลับคืนมาสู่สายตาชาวพุทธทั้งในอินเดีย และต่างประเทศอีกครั้ง นั้นมาจากผลแห่งพระราชศรัทธาของพระเจ้าอโศกมหาราชผู้ยิ่งใหญ่ที่ทรงสร้างวัด และเสนาหีนไว้ในพระพุทธศาสนาอย่างมากมายถึง 84,000 แห่งนั่นเอง

บรรณานุกรม

- พระราชรัตนรังษี (ว.ป.วีรยุทธ). (2554). พิมพ์ครั้งที่ 2. **กุสินารา: นครมหาปรินิพพาน**. กรุงเทพฯ: ดีไซน์-ดี. Battacharyya, N.N. (1981). **History of Researches on Indian Buddhism**. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Private Limited.
- Hazra, K.L. (1984). **Royal Patronage of Buddhism in ancient India**. New Delhi: D.K. Publications.
- INDIAN HISTORY. (2007). **Ancient India**. New Delhi: PRATIYOGITA DARPAN.
- Nagendra, K.R. (ed.) (1997). **International Encyclopedia of Buddhism**. Vol. 29. New Delhi: Anmol Publications.
- Phramaha Thongsuk Haenkham. (1998). **Historical Survey of Buddhism in Thailand**. Ph.D. Dissertation, Varanasi: Banaras Hindu University.
- Vicent, A. S. (1992). **The Edicts of Ashoka**. New Delhi: Munishiram Manoharlal Publishers.